

Жіночі портрети

на тлі історії України

Маруся Мураї

народна поетеса

395 років від дня
народження Марусі
Чурай (Марії Гордіївни
Чурай) (1625-1653),
народної поетеси,
авторки відомих пісень.

Дівчину шанували не лише через славного батька, а й через особливий дар складати і чудово виконувати пісні. Найчастіше Маруся писала пісні на основі власного життя, тому її життєпис складено за її ж творами та на основі легенд, переказів, спогадів. Маруся є авторкою таких популярних українських пісень, як «Віють вітри», «Грицю, Грицю, до роботи», «Сидить голуб на березі», «Зелений барвіночку», «Котилися вози з гори» «Засвіт встали козаченьки», «Ой не ходи, Грицю» та інші. Народна пам'ять приписує поетесі авторство близько 20 пісень. Гарна дівчина мала багато залицяльників, серед яких був, за легендою, і молодий козак Іван Якович Іскра, син Якова Іскри-Острянина. Але своє серце Маруся віддала Грицю Бобренку (за іншими версіями – Гриць Остапенко), сину хорунжого Полтавського полку. У 1648 році зі спалахом Національно-визвольної війни під керівництвом Богдана Хмельницького, Гриць вирушив на війну, обіцяючи повернутись.

*Засвіт встали козаченьки
В похід з полуночі
Заплакала Марусенька
Свої ясні очі*

Дівчина чекала на нього довгих чотири роки. Проте, коли Гриць повернувся до Полтави, він вже не звертав уваги на Марусю.

*Котилися вози з гори,
та в долині стали
Любилися, кохалися,
та вже перестали*

Піддавшись умовлянням матері, Гриць заручився з багачкою Галею Вишняківною, донькою осавула Федора Вишняка і небогою полковника Мартина Пушкаря. Маруся тяжко переживала зраду коханого, переповідаючи свої страждання у рядках пісень.

*Ой ти ж мені обіцявся
Любити як душу,
Шепер мене покидаєш,
Я плакати мушу*

Попри свій сильний характер, дівчина спробувала накласти на себе руки і кинулася з греблі у Ворсклу, але була врятована Іваном Іскрою. А коли зізналась, що Гриць одружився з Галею, тяжко захворіла.

*Болить моя головонька
від самого чола
Не бачила миленького ні тепер,
ні вчора
Ой бачиться, не журюся,
в тугу не вдаюся*

Врешті Маруся зустрілася з Грицем та його молодого гружиною на вечорницях, влаштованих Марусиною приятелькою Меланею Барабашихою.

Ця зустріч сколихнула спомини про кохання. Ревнощі та ображене самолюбство зародили у палкій Марусиній душі бажання помсти. Знову полонивши Гриця своєю чарівністю, вона заманила його до себе і отруїла власноруч приготовленим зіллям.

За скоєний злочин Марусю ув'язнили в острозі. Влітку 1652 року полтавський суд суд визнав її винною і засудив до страти через відсічення голови. Український поет Іван Хоменко, збираючи матеріали для своєї драматичної поеми «Марина Чурай», знайшов у матеріалах козацького законодавства XVII століття текст смертного

вироку полтавській піснетвориці. Цей документ доводить історичність особи Марусі Чурай. Вирок було скасовано за якусь мить до страти (закуту в кайдани, ледь живу сівчину вже втягли на поміст) грамотою Богдана Хмельницького про помилування, яку встиг доставити у Полтаву Іван Іскра.

В універсалі було сказано «В розумі ніхто не губить, кого щиро любить. Отже, і карати без розуму не доводиться, а тому наказую: зарахувати голову полтавського урядника Гордія Чурая, відрубану ворогами нашими, заради чудових пісень, що вона їх складала. Надалі ж без мого наказу смертних вироків не здійснювати, Марусю Чурай з-під варти звільнити». Подальша доля піснярки тлумачиться по-різному.

За однією версією, після помилування Маруся ходила на прощу до Києва, а повернувшись додому, рано померла від надмірних переживань і сухот. За іншою версією, Маруся пішла з дому назавжди, стала монашкою й померла у якомусь монастирі.

Романтична постать Марусі - талановитої складачки пісень хвилювала багатьох діячів української культури. У ХІХ столітті тему отруєння невірною кохання обігрують Л. Боровиковський у баладі «Чарівниця» (1834) та С. Руданський — балада «Розмай» (1854). Марусі Чурай присвячено оперету «Ой не ходи, Грицю...» харківського драматурга В. Александрова (1876) та драму М. Старицького з такою ж назвою.

В основу цих творів покладено текст пісні Марусі «Ой не ходи, Грицю, та й на вечорниці», також за її мотивами написала повість «У неділю рано зілля копала» письменниця Ольга Кобилянська.

Г. Бораковський створив драму «Маруся Чурай - українська піснетворка». Використавши розповіді старого козака з Полтавщини.

Через вісім років потому В. Самійленко написав віршовану драму «Маруся Чурайівна». Фольклорні матеріали про Марусю Чурай збирав Г. Квітка-Основ'яненко, серед інших науковців, що присвятили їй довідкові та наукові праці – відомий історик, автор чотиритомного «Малоросійського родословника» В.Модзалевський.

У 2006 році в Полтаві відкрито пам'ятник Марусі Чурай. Історичний роман у віршах видатної поетеси ХХ ст. Ліни Костенко «Маруся Чурай» було відзначено Шевченківською премією.

Підготовлено науково-методичним відділом
НТБ КНУТД